Друштво судија Србије

ОДНОС СУДОВА И ЈАВНОСТИ

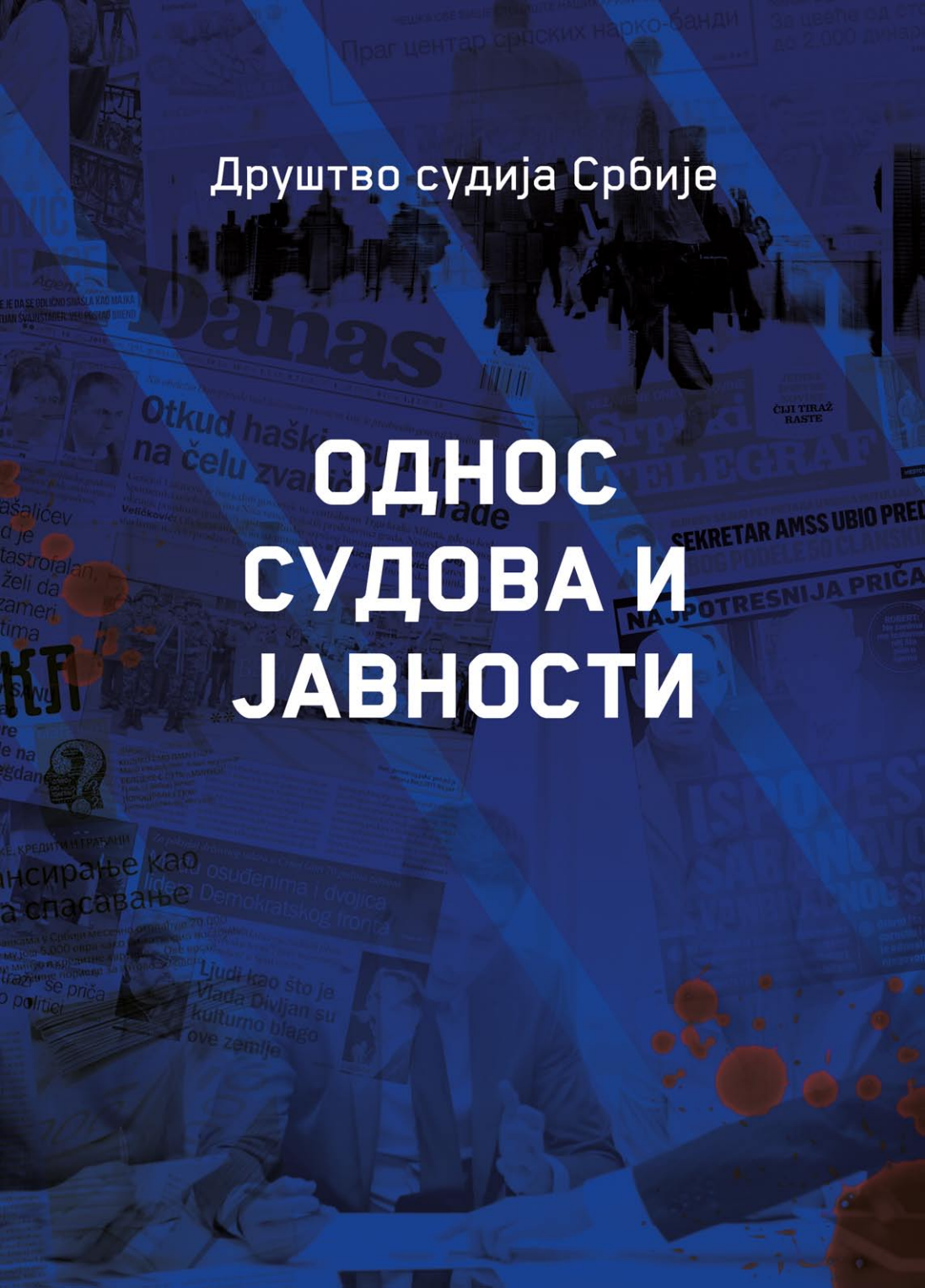

ОДНОС СУДОВА И ЈАВНОСТИ

Издавач
Друштво судија Србије

ДРУШТВО СУДИЈА СРБИЈЕ | JUDGES' ASSOCIATION OF SERBIA

Аутори:
Снежана Бјелогрлић
Гордана Видојковић
Срђан Савић
Вук Јеремић
Никола Радишић

Дизајн и припрема
Денис Викић

Штампа
Модиграф

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
OPEN SOCIETY FOUNDATION, SERBIA

Ова публикација је део пројекта
Допринос судија јачању независности и квалитета судске власти као претпоставке правне државе,
подржаног од стране Фондације за отворено друштво

Друштво судија Србије

ОДНОС СУДОВА И ЈАВНОСТИ

2019.

УВОД

Организујући конференције на тему слободе мишљења и изражавања судија у вези са вршењем судијске функције, као и односа судства и медија, Друштво судија Србије је дошло до закључка да постоје изазови који првенствено произлазе из необавештености судија и новинара, њиховог међусобног неразумевања и недостатка одговарајуће сарадње.

Пошто наведене околности за последицу имају неодговарајућу информисаност јавности, смањење поверења грађана у судство и немогућност његове друштвене контроле, Друштво судија Србије је, уз подршку Фондације за отворено друштво, у оквиру пројекта под називом „Допринос судија јачању независности и квалитета судске власти као претпоставке правне државе", организовало и реализовало и активност под називом „Однос судова и јавности", који за циљ има унапређење тог односа.

У поступку реализације активности формирана је радна група сачињена од представника судија и представника новинара који извештавају о судству, а која је за задатак имала утврђивање правног оквира унутар кога би извештавање о појединим предметима и раду судова уопште требало да се креће, али и да отклони недоумице у погледу слободе изражавања, како новинара, тако и судија. Радна група је вршила одређене анализе – анализу правног оквира и праксе Европског суда за људска права, извештаја портпарола судова, (не)поузданости извора информација у извештавању медија о судским поступцима, као и присуства сензационализма у извештавању о судству, па је на основу добијених резултата направила нацрт смерница као полазну основу за даљи рад.

У септембру и октобру 2018. године организоване су четири радионице у седиштима апелационих судова – у Новом Саду, Крагујевцу, Београду и Нишу са председницима судова, судијама, портпаролима судова и представницима медија, на којима је био представљен нацрт смерница. Учесницима радионица су од стране радне групе представљени резултати анализа изве-

штаја и нормативни оквир који су били полазна основа за дискусију.

Разменом мишљења и искустава дошло се до закључака, препорука и предлога о томе шта би то судови требало да учине да би јавност била информисана на одговарајући начин, сарадња са новинарима унапређена и који је то минимум начела која је неопходно поштовати у извештавању јавности о раду судова.

Резултати свих тих активности, усмерених на унапређење односа судија и судова са јавношћу, на унапређење сарадње представника судова и медија и њихово међусобно разумевање, на омогућавање друштвене контроле судства и објективне процене његовог рада, биће представљени у овој публикацији.

Публикација садржи правни оквир којим се у Републици Србији регулише слобода изражавања уопште, слобода изражавања судија, заштита података о личности, приступ информацијама од јавног значаја, слобода медија, право на обавештеност, организација судова, судски поступци, уређење медијског простора, понашање судија, народних посланика, чланова владе и новинара, затим различито виђење судова и медија у погледу медијских вести, анализу саопштења портпарола судова, те однос судова и медија из визуре судија и визуре новинара, као и праксу Европског суда за људска права везану за остваривање права на изражавање гарантованог Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода, а намењена је пре свега председницима судова, судијама, портпаролима судова и новинарима, али и свим другим учесницима у друштвеном животу и за циљ има омогућавање отварања судства према јавности, отклањање недоумица у погледу права на слободу изражавања судија и подстицање и унапређење правне културе.

СЛОБОДА ИЗРАЖАВАЊА
ДОЗВОЉЕНОСТ ПРУЖАЊА ИНФОРМАЦИЈА ИЗ СУДОВА И КОМЕНТАРИСАЊА СУДСКИХ ОДЛУКА И ПОСТУПАКА

ПРАВНИ ОКВИР У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Слобода изражавања је од изузетног значаја за учешће јавности у демократском процесу доношења одлука у јавном интересу, а регулисана је домаћим и међународним правним нормама.

Познавање и поштовање правног оквира у односима између судова и медија неопходно је како би се задовољила два кључна принципа сваког демократског друштва:

- право појединца на приватност и
- право јавности да буде информисана о питањима од општег интереса.

Дакле, заједнички задатак правосудних органа, као и медија, је да пронађу праву меру у извештавању тако да континуирано обавештавају о стварима које су од јавног интереса, а да при томе штите појединца и његова људска права, поштују претпоставку невиности и да се крећу у постављеним границама дозвољености коментарисања судских одлука и поступака.

У актуелном тренутку права и обавезе судија и новинара као и свих других учесника у друштвеном животу регулисани су следећим правним нормама.

Устав Републике Србије

Посебан значај за однос правосуђа и медија у Уставу имају поједине одредбе о јемствима слобода и права грађана и одредбе о организацији судства.

Одредбом члана 34. Устава Републике Србије уређена је правна сигурност у казненом праву на начин да је у ставу 3. уређено да се свако сматра невиним за кривично дело док се његова

кривица не утврди правноснажном одлуком суда. Ова одредба афирмисана је даље и законима о судским поступцима, као што ћемо видети касније, али и законом који уређује медијски простор, односно Законом о информисању.

Одредбом члана 42. Устава Републике Србије уређује се заштита података о личности на начин што је зајемчена заштита података о личности. Прикупљање, држање, обрада и коришћење података о личности уређују се законом, забрањена је и кажњива употреба података о личности изван сврхе за коју су прикупљени, у складу са законом, осим за потребе вођења кривичног поступка или заштите безбедности Републике Србије, на начин предвиђен законом. Свако има право да буде обавештен о прикупљеним подацима о својој личности, у складу са законом, и право на судску заштиту због њихове злоупотребе.

Чланом 46. Устава Републике Србије јемчи се слобода мишљења и изражавања и слобода да се говором, писањем, сликом или на други начин траже, примају и шире обавештења и идеје. Слобода изражавања може се законом ограничити, ако је то неопходно ради заштите права и угледа других, чувања ауторитета и непристрасности суда и заштите јавног здравља, морала демократског друштва и националне безбедности Републике Србије.

Одредба члана 50. Устава Републике Србије гарантује слободу медија на начин што уређује да је свако слободан да без одобрења, на начин предвиђен законом, оснива новине и друга средства јавног обавештавања. Телевизијске и радио-станице оснивају се у складу са законом. У Републици Србији нема цензуре. Надлежни суд може спречити ширење информација и идеја путем средстава јавног обавештавања само ако је то у демократском друштву неопходно ради спречавања позивања на насилно рушење Уставом утврђеног поретка или нарушавање територијалног интегритета Републике Србије, спречавања пропагирања рата или подстрекавања на непосредно насиље или ради спречавања заговарања расне, националне или верске мржње, којим се подстиче на дискриминацију, непријатељство или насиље. Остваривање права на исправку неистините, не-

потпуне или нетачно пренете информације којом је повређено нечије право или интерес и права на одговор на објављену информацију уређује се законом.

Чланом 51. Устава Републике Србије дефинише се право на обавештеност у смислу да свако има право да истинито, потпуно и благовремено буде обавештаван о питањима од јавног значаја и средства јавног обавештавања су дужна да то право поштују. Свако има право на приступ подацима који су у поседу државних органа и организација којима су поверена јавна овлашћења, у складу са законом.

У погледу јавности рада судова значајна је одредба члана 142. Устава Републике Србије који у ставу 3. дефинише да је расправљање пред судом јавно и да се може ограничити само у складу с Уставом.

Међународни правни оквир

Међународни правни оквир чине:

1. Универзална декларација о људским правима Уједињених нација (1948)
2. Међународни пакт о грађанским и политичким правима (1976)
3. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода (1950)

Универзална декларација о људским правима у члану 19. прописује да свако има право на слободу мишљења и изражавања, што обухвата и право да не буде узнемираван због свог мишљења, као и право да тражи, прима и шири обавештења и идеје било којим средствима и без обзира на границе.

Међународни пакт о грађанским и политичким правима у члану 19. такође прописује да нико не може бити узнемираван због свог мишљења, али предвиђа и ограничења слободе изражавања – поштовање права или угледа других лица и заштиту државне сигурности или јавног реда или јавног здравља и морала.

Оба ова међународна документа афирмишу права појединаца на слободу изражавања, али нису обавезујући правни акти сами по себи.

За разлику од њих, Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода је правно обавезујући споразум држава чланица Савета Европе, са механизмом спровођења – Европским судом за људска права (у даљем тексту Суд).

Суд је имао главну улогу у остваривању људских права и слобода гарантованих Конвенцијом – на живот, на слободу, правично суђење, удруживање, окупљање, слободно уверење и изражавање.

Слобода изражавања је означена као темељ демократије, предуслов за напредак земље и лично испуњење сваког појединца.

Државе чланице Савета Европе имају задатак да обезбеде права и слободе садржане у Конвенцији, која не прописује како би то требало урадити, али прописује минимум стандарда који се морају осигурати и делотворност заштите.

Суд је овлашћен да донесе коначну оцену да ли су домаћа тела осигурала делотворно право на слободу изражавања или не, тј. да ли је ограничење, предвиђено Конвенцијом, у складу са слободом изражавања гарантованом чл. 10. Конвенције.

Право на слободу изражавања – члан 10. Конвенције:

Став 1. (садржина права)

- Обухвата све облике изражавања (говор, писмо, слику, цртеж, филм…);
- Поседовање сопственог мишљења и изражавање;
- Примање и саопштавање информација и идеја;
- Без мешања власти;
- Без обзира на границе.

Став 2. (ограничења – у складу са културом и правним системом државе, а у интересу):

- Националне безбедности;
- Очувања територијалног интегритета;
- Спречавања нереда или криминала;
- Заштите здравља људи и морала;
- Заштите угледа или права других;
- Спречавања откривања извора информација;
- Очувања ауторитета и непристрасности суда.

Кључно питање у остваривању ове слободе је како пронаћи баланс између општег и појединачног интереса, између права на слободу изражавања и права на приватност, те утврдити да ли је одређено сазнање, одређена информација, у интересу расправе о појави од општег интереса или не.

ПРАКСА ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА У ПОГЛЕДУ ОЧУВАЊА АУТОРИТЕТА И НЕПРИСТРАСНОСТИ СУДСТВА И СЛОБОДА ИЗРАЖАВАЊА СУДИЈА

(СЛОБОДА ИЗРАЖАВАЊА: „Водич за тумачење члана 10 Европске конвенције о људским правима и његовог контекста“, ***Toby Mendel*****)**

Ауторитет и непристрасност судства

Ауторитет и непристрасност судства је последњи основ наведен у члану 10(2). којим може да се оправда ограничавање слободе изражавања. Јасно је да су то јавни интереси од великог значаја и да ако заиста постоји претња да би се могли нарушити, ограничавање слободе изражавања може бити легитимно. У исто време, у многим земљама историјски је постојала тенденција да се судству или јавној институцији пружа непримерена заштита од критике, а ситуацију погоршава чињеница да саме судије о томе одлучују. Предмети из ове категорије се углавном могу поделити у две групе:

- оне у којима се тражи заштита непристрасности правосуђа и
- оне у којима се тражи заштита ауторитета судства, а који се често односе на питање критиковања судија.

Први предмет о којем је у овој области одлучивао Суд, ***Sunday Times*** **против Уједињеног Краљевства, 1979**, био је један од првих предмета Суда. Радило се о томе да су британски судови издали забрану новинама да објаве чланак о коришћењу тали-

домида због којег су многа деца рођена са озбиљним деформитетима. У току су били преговори између родитеља и компаније која је производила супстанцу и захтевали су судско одобрење, што је значило да је судски поступак и даље био у току. Суд је нагласио значај отворености у односу на судове:

Опште је позната чињеница да судови не могу функционисати у вакууму. Мада су они форум за разрешавање спорова, то не значи да се о споровима не може претходно расправљати и на другом месту, било у специјализованим часописима, у обичној штампи или уопште у јавности. Даље, иако масовни медији не смеју да прекораче границе које су наметнуте у интересу исправног функционисања правосуђа, на њима лежи обавеза саопштавања информација и идеја које се тичу питања изнетих пред судове исто као и питања у другим подручјима од јавног интереса. Не само да медији имају обавезу ширења информација и идеја, већ их и јавност такође има право примати.

Суд се такође позвао на неспорни јавни интерес у овом питању и право породица које су укључене у трагедију, као и шире јавности, да буду информисане о томе. Суд је прихватио да је чланак могао имати одређени утицај на правно становиште страна у овом предмету, али је сматрао да је у интересу шире јавности да се о том питању води отворена расправа.

У предмету ***Worm* против Аустрије, 1997**, у којем се радило о чланку подносиоца представке који је изнео мишљење да је осумњичени у кривичном предмету крив, донет је другачији закључак. Суд је приметио да су домаћи судови утврдили да је подносилац представке намеравао да присвоји улогу судства у друштву, те да јавне личности имају једнака права на правичан судски поступак као и остали чланови друштва. Суд је, закључивши да није дошло до кршења члана 10, сматрао да чланак може нарушити поверење јавности у судове:

Не може се искључити чињеница да јавност почиње да се навикава на редовне спектакле псеудосуђења у вестима, и да то може имати озбиљне последице по прихватање судова као меро-

давних форума на којима се у кривичном поступку утврђује да ли је особа крива или невина.

(У каснијем предмету о утицању на судске поступке, Европски суд је заузео чвршћу позицију у корист слободе изражавања.)

Од самих почетака рада Суда било је и предмета који су се односили на критиковање судија. У предмету ***De Haes* и *Gijsels* против Белгије, 1997**, новинар, подносилац представке, писао је у новинама о предмету који је био на судовима, оштро критикујући судије апелационог суда које су у бракоразводној парници одлучили да двоје деце из те породице треба да живе са оцем. Супруга и њени родитељи су раније оптуживали оца, познатог нотара, да је сексуално злостављао своје двоје деце. Тројица судија и тужилац су тужили подносиоца представке за клевету, те га је локални суд осудио, закључујући да је значајно довео у питање непристрасност судија. Суд је препознао да чланови судства морају уживати поверење јавности, наводећи:

Судови су јемци правде, чија је улога кључна у држави заснованој на владавини закона и морају уживати поверење јавности. Сходно томе, они морају бити заштићени од деструктивних и неоснованих напада, посебно због тога што судије подлежу обавези дискреције која их спречава да одговоре на критике.

Истовремено је Суд навео детаљно истраживање које је предузето у вези са чланцима, и нагласио дужност медија да извештавају о стварима од јавног интереса, која је била врло значајна у околностима датог предмета зато што се радило о наводном злостављању деце. Занимљиво је да се Суд није бавио питањем да ли је дошло до подривања ауторитета локалних судова, већ се предметом бавио углавном у контексту прописа о клевети.

Занимљив је предмет ***Kudeshkina* против Русије, 2009**, зато што се у њему радило о изјавама кандидаткиње на изборима, које су биле засноване на информацијама из њеног судијског рада, чиме је потенцијално дошло до супротстављених стандар-

да у односу на слободу изражавања. Суд је навео следеће о тим специфичним изјавама:

Суд примећује да је подноситељка представке изнела јавну критику у односу на веома осетљиву ствар. Наиме, радило се о понашању бројних званичника који су радили на великом предмету корупције у којем је она била судија. Њени интервјуи су се заиста односили на узнемиравајуће стање и наводили су да су случајеви вршења притиска на судије уобичајени и да је овај проблем потребно озбиљно решавати уколико судство намерава да задржи независност и поверење јавности. Нема сумње да је она тиме покренула важно питање јавног интереса, које би требало да буде отворено за расправу у демократском друштву.

У односу на мотивацију подноситељке представке да изнесе ове наводе, Суд је приметио:

У оној мери у којој мотив подноситељке представке да изнесе спорне наводе може бити релевантан, Суд понавља да чин мотивисан личном увредом или личним антагонизмом или очекивањем личне користи, укључујући и материјалну, не би оправдавао претерано висок ниво заштите.

Иако су ове изјаве изнете у склопу предизборне кампање, Суд их је сматрао правичним коментаром на питање од великог јавног значаја. Важно разматрање за Суд биле су проблематичне процедуре у овом предмету, где је исти суд који је подноситељка представке критиковала био одговоран за саслушање у дисциплинском поступку који је против ње покренут:

Суд сматра да су страхови подноситељке представке у вези са непристрасношћу суда града Москве били оправдани, због њених навода против председника суда. Међутим, ови аргументи нису узети у разматрање, па је овај пропуст представљао озбиљну процедуралну грешку. Према томе, Суд сматра да начин на који је подноситељки представке наметнута дисциплинска казна није осигурао важне процедуралне гаранције.

Овај налаз има важне импликације за непоштовање суда и повезане поступке, које и сами судови често разматрају, а не-

када чак и саме судије које су били предмет критике. Коначно, у утврђивању кршења права на слободу изражавања, Суд је приметио да је подноситељки представке онемогућено да се бави својом професијом, што заиста представља веома озбиљну казну.“ Суд је закључио да је њено разрешење судијске функције било несразмерно строга мера подобна да има обесхрабрујући ефекат на судије које би желеле да учествују у јавној дебати о квалитетном функционисању правосудних институција.

У јуну 2016. године Суд је донео још једну пресуду која се односила на слободу изражавања у предмету ***Baka*** **против Мађарске** – престанак мандата председника Врховног суда због критиковања законодавне реформе, а што је по оцени Суда представљало кршење права на слободу изражавања.

Као председник Врховног суда био је у обавези да да своје мишљење о предлозима закона који утичу на судство, а током 2011. године критиковао је законске реформе укључујући и предлог да се смањи обавезна старосна граница за пензију за судије. Од 1.1.2012. године Врховни суд Мађарске је променио име, и тадашњем председнику суда је прекинут мандат – 3,5 године пре редовног датума његовог истека. Према новим критеријумима није испуњавао услов да буде кандидат на изборима за председника суда.

Суд је констатовао да је превремени престанак мандата подносиоца представке очигледно повезан са критикама које је изнео, те да је прекршено његово право на слободу изражавања. Реформе које је критиковао тицале су се функционисања правосудног система (независности и сталности судија и старосне доби за пензионисање судија). То су питања од јавног интереса те је изражавање о њима била његова дужност као председника Националног савета правосуђа.

Став Суда о слободи изражавања судија

Европски суд за људска права је става, имајући у виду растући значај који се придаје подели власти и важности обезбеђења

независности судства, да свако мешање у слободу изражавања судија захтева пажљиво разматрање.

Да ли мешање државе у слободу говора судије одговара захтевима демократског друштва и да ли је сразмерно легитимном циљу коме се тежи оцењује се кроз: 1. функцију коју врши, 2. садржај спорне изјаве, 3. контекст у коме је изјава дата и 4. врсту и тежину изречене санкције, посебно када се оцењује да ли би казна могла да обесхрабри друге судије да убудуће дају критичке изјаве о јавним институцијама или политикама.

На основу наведених примера може се закључити да Суд даје једно шире тумачење слободи изражавања судија подржавајући њихово право да учествују у медијским расправама о правним или другим питањима, али уз дозу опреза у правцу тога да морају да очувају своју непристрасност. Судови морају да настоје да уливају поверење онима којима суде, али са друге стране, мора да постоји и граница до које мере њихов рад може бити предмет критике.

Законски оквир

Организација судова

Иако Закон о уређењу судова у члану 51. уређује послове који чине судску управу, сам Закон у овој одредби односе са јавношћу није ставио у послове судске управе, али ставом 3. наведеног члана 51. уређено је да се судска управа детаљније уређује Судским пословником, у којем постоје одредбе које се односе на односе са јавношћу.

Одредбом члана 51. Закона о уређењу судова уређено је да судску управу чине послови који служе вршењу судске власти, пре свега: уређивање унутрашњег пословања у суду; позивање и распоређивање судија поротника; послови у вези са сталним судским вештацима и тумачима; разматрање притужби и представки; вођење статистика и израда извештаја; извршење кривичних и прекршајних санкција; финансијско и материјално по-

словање суда и овера исправа намењених употреби у иностранству. Поред тога, у судској управи виших судова, као и других судова које одреди Високи савет судства, може се организовати служба за пружање подршке и помоћи сведоцима и оштећенима, док је у ставу 3. уређено да се судска управа детаљније уређује Судским пословником.

Из одредбе члана 52. Закона о уређењу судова, која у ставу 1. уређује да председник суда, између осталог, представља суд, могли бисмо извући и закључак о представљању суда у односима с јавношћу, односно медијима.

Поред тога, уређено је да председник руководи судском управом, обезбеђује законитост, ред и тачност у суду, налаже отклањање неправилности и спречава одуговлачење у раду и да врши друге послове одређене законом и Судским пословником.

Законом о судијама у оквиру члана 3. који носи назив „Одржавање поверења у независност и непристрасност" уређено је у ставу 5. да су сви државни органи и функционери дужни да својим поступањем и понашањем одржавају поверење у независност и непристрасност судија и судова.

Члан 90. уређује дисциплинске прекршаје и њихове врсте. У оквиру тога одређује и да је давање коментара о судским одлукама, поступцима или предметима у средствима јавног информисања на начин супротан закону и Судском пословнику, такође дисциплински прекршај. Такав прекршај може добити карактер тежег дисциплинског прекршаја уколико је услед њега дошло до озбиљног поремећаја у вршењу судске власти или обављања радних задатака у суду или до тешког нарушавања угледа и поверења јавности у судство, а нарочито ако је наступила већа штета у имовини странке у поступку, застаревања предмета, а тежим дисциплинским прекршајем сматраће се и поновљени дисциплински прекршај.

Судски поступци

Закони који уређују судске поступке углавном имају сличне одредбе о искључењу јавности из судског поступка.

Тако је јавност увек присутна и није искључена на главном претресу у кривичном поступку, претресу у прекршајном поступку, припремном рочишту и главној расправи у парничном поступку, расправи у управном спору, осим када је и у наведеним случајевима искључена јавност из посебно законом предвиђених разлога. Дакле, у наведеним поступцима, правило је да је јавност присутна, а само изузетно она може бити искључена. Са друге стране, јавност је искључена у поступцима у породичним односима, ванпарничном поступку у статусним стварима – лишење пословне способности, продужење родитељског права, давање дозволе за ступање у брак, проглашење несталог лица за умрло и доказивање смрти. Јавност је искључена и у поступцима према малолетницима – како прекршајном, тако и кривичном.

Закоником о кривичном поступку претпоставка невиности афирмисана је већ у члану 3. који уређује да се свако сматра невиним све док се његова кривица за кривично дело не утврди правноснажном одлуком суда.

Државни и други органи и организације, средства јавног обавештавања, удружења и јавне личности дужни су да се придржавају наведеног правила и да својим јавним изјавама о окривљеном, кривичном делу и поступку не повређују права окривљеног.

Чланом 304. Законика о кривичном поступку уређено је да ће, ако је то неопходно ради заштите интереса националне безбедности, јавног реда и морала, интереса малолетника, приватности учесника у поступку или других оправданих интереса у демократском друштву, орган поступка који предузима доказну радњу наредити лицима која саслушава, односно испитује или која присуствују доказним радњама или разгледају списе истраге да чувају као тајну одређене чињенице или податке које су том приликом сазнала и да ће их упозорити да одавање тајне представља кривично дело, у складу са законом.

Искључење јавности на главном претресу уређено је чланом 363. Законика о кривичном поступку који уређује да од отварања заседања, па до завршетка главног претреса, веће може, по

службеној дужности или на предлог странке или браниоца, али увек након њиховог изјашњења, искључити јавност за цео главни претрес или за један његов део, ако је то потребно ради заштите: интереса националне безбедности; јавног реда и морала; интереса малолетника; приватности учесника у поступку; других оправданих интереса у демократском друштву.

Рочиште на којем се одлучује о споразуму о признању кривичног дела између оптуженог и тужиоца, пред судом, увек је без присуства јавности, уређено је чланом 315. став 3. Законика о кривичном поступку.

Поред тога, у кривичном поступку на припремном рочишту, на којем се странке изјашњавају о предмету оптужбе, образлажу докази који ће бити изведени на главном претресу и предлажу нови докази, утврђују се чињенична и правна питања која ће бити предмет расправљања на главном претресу, као и о другим питањима која суд оцени значајним за одржавање главног претреса, јавност је искључена на основу одредбе члана 345. којом је у ставу 2. уређено да се припремно рочиште одржава пред председником већа, без присуства јавности.

Одредбом члана 55. **Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица** уређено је да се без дозволе суда не може објавити ток кривичног поступка према малолетнику, ни одлука донета у том поступку. Објавити се може само онај део поступка, односно само онај део одлуке за који постоји одобрење, али у том случају не смеју се навести име малолетника и други подаци на основу којих би се могло закључити о ком малолетнику је реч.

И **Законом о парничном поступку** уређено је у члану 322. да суд може искључити јавност за целу главну расправу или један њен део, ради заштите интереса националне безбедности, јавног реда и морала у демократском друштву, као и ради заштите интереса малолетника или приватности учесника у поступку. Суд може да искључи јавност и ако мерама за одржавање реда прописаним у закону не може да се обезбеди несметано одржавање расправе.

У члану 31. **Закона о извршењу и обезбеђењу** уређено је да су државни органи, имаоци јавних овлашћења, друга правна лица и предузетници дужни да суду и јавном извршитељу бесплатно доставе, на њихов захтев, Законом предвиђене податке о извршном дужнику. Добијене податке суд и јавни извршитељ могу да обрађују само ради утврђивања имовине извршног дужника и спровођења извршења. Под истим условима, дужност достављања података постоји и према адвокату као и пуномоћнику извршног повериоца. Добијене податке, извршни поверилац и адвокат извршног повериоца могу да користе само за потребе извршног поступка. Одредбом члана 39. предвиђена је сходна примена закона којим се уређује парнични поступак, на начин да је прописано да се у извршном поступку и поступку обезбеђења сходно примењује закон којим се уређује парнични поступак, што значи и у односу на питања којим се уређује јавност поступка.

Законом о управним споровима уређено је чланом 35. да је расправа јавна, да веће суда може искључити јавност за целу расправу или за одређени део расправе ако то захтевају разлози заштите интереса националне безбедности, јавног реда и морала као и ради заштите интереса малолетника или приватности учесника у поступку. О искључењу јавности. суд одлучује решењем које мора бити образложено и јавно објављено. И чланом 74. уређена је сходна примена одредаба парничног поступка на начин да се на питања поступка решавања управних спорова која нису уређена овим законом сходно примењују одредбе закона којим се уређује парнични поступак, што би требало тумачити и на одредбе о јавности.

Уређење медијског простора

Закон који је од значаја за однос правосуђа и медија у оквиру прописа којим се уређује медијски простор је **Закон о јавном информисању и медијима**. Јавно информисање остварује се путем медија, а под медијем се у смислу члана 29. Закона подразумева средство јавног обавештавања које речима, сликом, односно звуком преноси уреднички обликоване информације,

идеје и мишљења и друге садржаје намењене јавној дистрибуцији и неодређеном броју корисника. Под медијем се нарочито подразумевају дневне и периодичне новине, сервис новинске агенције, радио-програм и телевизијски програм и електронска издања тих медија, као и самостална електронска издања – уређивачки обликоване интернет странице или интернет портали, а који су регистровани у Регистру медија, у складу са овим законом. Медиј није књига, филм, носач аудио и аудио-визуелног садржаја, научни и стручни часопис намењен првенствено информисању или образовању одређене професионалне групе, каталог који садржи искључиво обавештења, огласе, рекламе и информације намењене тржишту или билтен и сличне публикације намењене интерном информисању, електронска публикација државних органа и организација, установа, јавних предузећа и привредних друштава, предузетника и њихових удружења, службено гласило, штампана ствар попут летка, плаката и сличних средстава јавног обавештавања, друга публикација у смислу прописа којим се уређује издаваштво, као ни интернет-претраживачи и агрегатори. Медији нису ни платформе, попут интернет форума, друштвених мрежа и других платформи које омогућавају слободну размену информација, идеја и мишљења њених чланова, нити било која друга самостална електронска публикација, попут блогова, веб-презентација и сличних електронских презентација, осим ако нису регистроване у Регистру медија, у складу са овим законом.

Путем медија објављују се информације, идеје и мишљења о појавама, догађајима и личностима о којима јавност има оправдан интерес да зна, без обзира на начин на који су прибављене информације, у складу са одредбама Закона.

Свако има право да истинито, потпуно и благовремено буде обавештен о питањима од јавног значаја и средства јавног обавештавања су дужна да то право поштују, уређено је чланом 5. у ставу 2. Закона о јавном информисању и медијима.

Уредник и новинар дужни су да с пажњом примереном околностима, пре објављивања информације која садржи податке о

одређеној појави, догађају или личности провере њено порекло, истинитост и потпуност. Уредник и новинар дужни су да преузете информације, идеје и мишљења пренесу веродостојно и потпуно, а ако се информација преузима из другог медија - да наведу и назив тог медија.

Члан 15. наведеног Закона дефинисао је јавни интерес у области јавног информисања, између осталог и као истинито, непристрасно, правовремено и потпуно информисање свих грађана Републике Србије, али и подршку производњи медијских садржаја у циљу заштите и развоја људских права и демократије, унапређивања правне и социјалне државе, слободног развоја личности и заштите деце и младих, који принципи јавног интереса у области јавног информисања су од нарочитог значаја за однос правосуђа и медија.

Претпоставка невиности уређена је и Законом о јавном информисању у члану 73. јер у циљу заштите људског достојанства, као и независности, угледа и непристрасности суда или другог надлежног органа, нико се у медију не сме означити учиниоцем кажњивог дела, односно огласити кривим или одговорним пре правноснажности одлуке суда.

Посебна одредба Закона носи назив Објављивање информација у вези с кривичним поступком и у члану 74. дефинише да се информације из кривичног поступка који је у току могу објавити ако су изнете на главном претресу или ако су прибављене или ако су могле бити добијене од органа јавне власти на основу закона којим се уређује приступ информацијама од јавног значаја.

У циљу заштите слободног развоја личности малолетника, посебно се мора водити рачуна да садржај медија и начин дистрибуције медија не нашкоде моралном, интелектуалном, емотивном или социјалном развоју малолетника.

Достојанство личности – част, углед, односно пијетет лица на које се односи информација правно је заштићено. Објављивање информације којом се врши повреда части, угледа или пијетета, односно лице приказује у лажном светлу приписивањем

особина или својстава које оно нема, односно одрицањем особина или својстава које има, није допуштено ако интерес за објављивање информације не претеже над интересом заштите достојанства и права на аутентичност, а нарочито ако се тиме не доприноси јавној расправи о појави, догађају или личности на коју се информација односи. Приказом или описом сцене насиља у медију или медијском садржају не сме се повредити достојанство жртве насиља. Карикатурално, сатирично, колажно и друго слично приказивање лица, не сматра се повредом достојанства, односно права на аутентичност.

Ако је у медију објављена информација да је против одређеног лица покренут кривични поступак, то лице има право, кад се поступак оконча, да од одговорног уредника захтева, без накнаде, објаву информације о правноснажном обустављању поступка, одбијању оптужбе, односно ослобађању од одговорности. Ако одговорни уредник не објави информацију о правноснажном обустављању поступка, одбијању оптужбе, односно ослобађању од одговорности, а не постоји неки од разлога за необјављивање одређен Законом, као и ако информацију објави на непрописан начин, ималац права може против одговорног уредника поднети тужбу за објављивање информације.

Закон о јавном информисању и медијима предвиђа новчану казну од 50.000,00 – 100.000,00 динара за прекршај за одговорног уредника медија ако се у објављеној информацији неко означи учиниоцем каквог кажњивог дела, односно огласи кривим или одговорним пре правноснажности одлуке суда или другог надлежног органа. Поред тога, одговорни уредник одговараће за прекршај и ако садржај медија који може угрозити развој малолетника није јасно и видно означен, односно ако је малолетник учињен препознатљивим у објављеној информацији која је подесна да повреди његово право или интерес, али и ако не достави суду тонски, односно видео запис емисије, на захтев суда.

Слободан приступ информацијама од јавног значаја

Законом о слободном приступу информацијама од јавног значаја уређују се права на приступ информацијама од јавног значаја којима располажу органи јавне власти (дакле и суд и тужилаштво), ради остварења и заштите интереса јавности да зна и остварења слободног демократског поретка и отвореног друштва.

Информација од јавног значаја, у смислу наведеног закона, јесте информација којом располаже орган јавне власти, настала у раду или у вези са радом органа јавне власти, садржана у одређеном документу, а односи се на све оно о чему јавност има оправдан интерес да зна.

Да би се нека информација сматрала информацијом од јавног значаја није битно да ли је извор информације орган јавне власти или које друго лице, није битан носач информације (папир, трака, филм, електронски медији и сл.) на коме се налази документ који садржи информацију, датум настанка информације, начин сазнавања информације, нити су битна друга слична својства информације.

Сматра се да оправдани интерес јавности да зна постоји увек када се ради о информацијама којима располаже орган власти које се односе на угрожавање, односно заштиту здравља становништва и животне средине, а ако се ради о другим информацијама којима располаже орган власти, сматра се да оправдани интерес јавности да зна постоји, осим ако орган власти докаже супротно. У питању је оборива законска претпоставка где орган власти који сматра да је пружање информација искључено, мора указати тражиоцу информације на основ такве искључености.

Орган власти не сме стављати у бољи положај ниједног новинара или јавно гласило, када је више њих упутило захтев, тако што ће само једном гласилу или једном пре осталих омогућити остваривање права на приступ информацијама од јавног значаја.

Права из Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја, могу се изузетно подврћи ограничењима прописаним наведеним законом ако је то неопходно у демократском друштву ради заштите од озбиљне повреде претежнијег интереса заснованог на Уставу или закону. Ниједна одредба овог закона не сме се тумачити на начин који би довео до укидања неког права које закон признаје или до његовог ограничења у већој мери.

Орган власти неће тражиоцу омогућити остваривање права на приступ информацијама од јавног значаја, ако би тиме угрозио живот, здравље, сигурност или које друго важно добро неког лица. Неће омогућити остваривање права на приступ информацији и ако би тиме угрозио, омео или отежао спречавање или откривање кривичног дела, оптужење за кривично дело, вођење претКривичног поступка, вођење судског поступка, извршење пресуде или спровођење казне, или који други правно уређени поступак, или фер поступање и правично суђење. Неће омогућити приступ и уколико би озбиљно угрозио одбрану земље, националну или јавну безбедност, или међународне односе. Предвиђено је да орган неће омогућити остваривање права на приступ и у случају у којем би битно умањио способност државе да управља економским процесима у земљи, или битно отежао остварење оправданих економских интереса, учино доступним информацију или документ за који је прописима или службеним актом заснованим на закону одређено да се чува као државна, службена, пословна или друга тајна, односно који је доступан само одређеном кругу лица, а због чијег би одавања могле наступити тешке правне или друге последице по интересе заштићене законом који претежу над интересом за приступ информацији.

Орган власти може онемогућити остваривање права на приступ информацијама од јавног значаја ако би тиме повредио право на приватност, право на углед или које друго право лица на које се тражена информација лично односи, осим ако је лице на то пристало; ако се ради о личности, појави или догађају од

интереса за јавност, нарочито ако се ради о носиоцу државне и политичке функције и ако је информација важна с обзиром на функцију коју то лице врши; као и ако се ради о лицу које је својим понашањем, нарочито у вези са приватним животом, дало повода за тражење информације.

Заштита података о личности

Законом о заштити података о личности уређују се услови за прикупљање и обраду података о личности, права лица и заштита права лица чији се подаци прикупљају и обрађују, ограничења заштите података о личности, поступак пред надлежним органом за заштиту података о личности, обезбеђење података, евиденција, изношење података из Републике Србије и надзор над извршавањем закона. Заштита података о личности обезбеђује се сваком физичком лицу, без обзира на држављанство и пребивалиште, расу, године живота, пол, језик, вероисповест, политичко и друго уверење, националну припадност, социјално порекло и статус, имовинско стање, рођење, образовање, друштвени положај или друга лична својства.

Послове заштите података о личности обавља Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, као самосталан државни орган, независан у вршењу своје надлежности. Под обрадом података о личности подразумева се свака радња предузета у вези са подацима као што су: прикупљање, бележење, преписивање, умножавање, копирање, преношење, претраживање, разврставање, похрањивање, раздвајање, укрштање, обједињавање, уподобљавање, мењање, обезбеђивање, коришћење, стављање на увид, откривање, објављивање, ширење, снимање, организовање, чување, прилагођавање, и на други начин чињење доступним или недоступним, без обзира да ли се врши аутоматски, полуаутоматски или на други начин.

Одредбе овог закона не примењују се на обраду података који су доступни свакоме и објављени у јавним гласилима и публикацијама или приступачни у архивама, музејима и другим сличним организацијама.

Као нарочито осетљиве податке, Закон познаје податке који се односе на националну припадност, расу, пол, језик, вероисповест, припадност политичкој странци, синдикално чланство, здравствено стање, примање социјалне помоћи, жртву насиља, осуду за кривично дело и сексуални живот. Такви подаци се могу обрађивати на основу слободно датог пристанка лица, осим када законом није дозвољена обрада ни уз пристанак.

Нови Закон о заштити података о личности, који је ступио на снагу у новембру 2018. године, а чија примена почиње у августу 2019. године, није био предмет анализе приликом израде овог приручника.

ПОДЗАКОНСКИ АКТИ

СУДСКИ ПОСЛОВНИК

Судски пословник даје ексклузивно право председнику суда, портпаролу или служби суда за информисање, да обавештава медије о раду суда или о појединим предметима (чл. 58. ст. 1), као и да се заштићени подаци чије објављивање је искључено или ограничено не саопштавају (чл. 58. ст. 4), те да се искључиво председник суда брине о равномерној заступљености представника различитих медија (чл. 58. ст. 6).

Међутим, насупрот овом ексклузивном праву председника суда, чланом 57. ст. 1. Судског пословника предвиђено је да су „у циљу обезбеђивања објективног, правовременог и тачног обавештавања јавности о раду суда и судским поступцима, председник суда, судије и судско особље дужни (су) да обезбеде потребне услове, као и одговарајући приступ медијима у погледу актуелних информација и поступака који се воде у суду, водећи рачуна о интересима поступка, приватности, као и безбедности учесника у поступку.“ „Информације о правноснажно окончаним поступцима пред судом обавезно се објављују када је законом, или посебним прописом предвиђено, као и у случајевима за које је јавност посебно заинтересована“ (чл. 58. ст. 3). Суд је у

обавези да „најмање једном годишње, а најкасније до 1. фебруара текуће године за претходну годину, израђује информатор са основним подацима о раду“ (чл. 61. ст. 1), при чему информатор, као и збирке одлука и правних ставова, суд може објавити у штампаном или електронском облику (чл. 61. ст. 2).

Фотографисање, аудио и видео снимање у згради суда може се обавити само уз претходно прибављено писано одобрење председника суда (чл. 59), а на рочиштима, у циљу јавног приказивања снимка, по одобрењу председника суда, уз претходно прибављену сагласност председника већа, судије и писаног пристанка странака и учесника снимљене радње, а приликом давања одборења водиће се рачуна о интересовању јавности, интересу поступка, приватности и безбедности учесника у поступку. Након прибављеног одобрења, фотографисање и аудио и видео снимање у судници обавља се под надзором судије, на начин који обезбеђује несметан ток суђења и ред у судници (чл. 60).

ЕТИЧКИ КОДЕКС (судија)

Са једне стране, предвиђено је да је „судија у вршењу судијске функције независан и потчињен само Уставу и закону“, као и да „није дужан да икоме, па ни другим судијама и председнику суда, објашњава своја правна схватања и утврђено чињенично стање, изузев у образложењу одлуке или кад то закон посебно налаже“ (став 1). Такође, ставом 1.2. истог кодекса предвиђено је да је „судија независан у односу на законодавну и извршну власт, медије и друге институције друштва, политичке партије, друге судије и у односу на странке у поступку у коме суди“. Члан 2.5. пак предвиђа да је „судија дужан да се уздржи од давања изјава или коментара у јавности, због којих би се у предметима у којима поступа могао створити утисак пристрасности и нарушити правичност суђења. Судија је дужан да се уздржи од давања било каквих обавештења или коментара у медијима о конкретним предметима који би могли да утичу на исход поступка.“

Међутим, са друге стране, истим подзаконским актом предвиђено је да је судија слободан у заступању свог схватања као и

да је дужан „да промовише високе стандарде судијског понашања и придржава их се у циљу одржавања и јачања поверења јавности у независност судија и судова (1.3), да „брани независност суда од политичких притисака, интервенција и утицаја у свакој прилици.“ (1.4) Судија у обављању судијске функције, својим понашањем у суду и ван суда, одржава и јача поверење јавности и странака у поступку у непристрасност судија и судова.“ (2.2) Судија је дужан да уложи свој труд и знање за остваривање најбољих резултата (став 3), али и да настоји да континуирано усавршава знање и вештине (3.2), као и да „чува углед суда и судијске функције кроз писану и изговорену реч.“ (4.2)

КОДЕКС ПОНАШАЊА НАРОДНИХ ПОСЛАНИКА О ГРАНИЦАМА ДОЗВОЉЕНОСТИ КОМЕНТАРИСАЊА СУДСКИХ ОДЛУКА И ПОСТУПАКА

Овим кодексом понашања предвиђена је чланом 1. обавеза народних посланика да поштују начело претпоставке невиности, односно чланом 2. обавеза поштовања начела забране утицаја на суд и то на идентичан начин како је то претходним кодексом предвиђено за чланове Владе. Такође, оба кодекса предвиђају и сходну примену на друга казнена дела и поступке, тј. да се одредбе кодекса понашања примењују на јавне изјаве и наступе у јавности у вези са другим судским поступцима (члан 3).

КОДЕКС ПОНАШАЊА ЧЛАНОВА ВЛАДЕ О ГРАНИЦАМА ДОЗВОЉЕНОСТИ КОМЕНТАРИСАЊА СУДСКИХ ОДЛУКА И ПОСТУПАКА

Сходно чл. 1. наведеног кодекса „члан Владе дужан је да поштује претпоставку невиности. У том случају члан Владе не сме у јавним изјавама и наступима у јавности означити учиниоцем кривичног дела лице против кога је покренут кривични поступак или у односу на које су предузете радње у поступку (нпр. хапшење, саслушање ухапшеног, задржавање осумњиченог), пре правноснажне одлуке суда којом се утврђује одговорност тог лица. Члан Владе дужан је да поштује претпоставку невиности и у случају да ту претпоставку не поштује један или више медија.

Поред ове обавезе, у складу са чланом 2. истог кодекса „члан Владе дужан је да поштује ауторитет и непристрасност суда. У том смислу, члан Владе не сме у јавним изјавама и наступима у јавности у току трајања кривичног поступка износити идеје, информације или мишљења којима се предвиђа исход тог поступка или којима се оцењује процесна вредност доказа, који су изведени или треба да буду изведени у том поступку, на начин на који је могуће утицати на исход кривичног поступка.

КОДЕКС НОВИНАРА СРБИЈЕ

Удружење новинара Србије (УНС) и Независно удружење новинара Србије (НУНС) донели су кодекс као етички стандард професионалног поступања новинара.

У одељку IV *Одговорност новинара* под тачком 3. предвиђено је да је „новинар дужан да поштује правило претпоставке невиности и не сме никога прогласити кривим до изрицања судске пресуде".

Предвиђене су и следеће смернице:

- Медији су дужни да поштују право претпоставке невиности и да штите приватност и идентитет осумњиченог или починиоца, чак и у случају признања кривице;
- Заштита приватности и идентитета подразумева не само заштиту имена (означавање осумњиченог иницијалима), већ и заштиту других података који би могли да упуте на његов идентитет: фотографија, адреса, опис изгледа…
- Жртве и осумњичени често нису свесни моћи медија. Новинар је обавезан да то узме у обзир, те да не злоупотребљава незнање својих саговорника;
- Уколико жртва неког кривичног дела пристане на разговор, новинар не сме да на основу тог разговора открије идентитет жртве или евентуалног починиоца;
- Уколико извештава о почињеном кривичном делу, новинар мора да буде на опрезу да, у разговору с евентуалним сведоцима, не обелодани идентитет жртве, односно идентитет и право на претпоставку невиности осумњиченог;

– Новинар мора да има у виду могућност злоупотребе и манипулације којима могу да га изложе тобожње жртве одређених кривичних дела.

Упоредна решења

Кодекс штампе (Чешка република)

– Информације о саслушању на суду или у неком другом државном органу или органу јавне управе морају се преносити без предрасуда. Зато штампа пре почетка или током трајања таквих процеса треба да избегава објављивање гледишта која садрже било какву предрасуду. Штампа мора да буде свесна чињенице да само суд може одлучити о кривици и изрећи казну за кривично дело. Свака особа против које се води кривични поступак мора да буде третирана, чак и у штампи, као невина, све док суд не изрекне пресуду или док неки други орган јавне управе не одлучи о њеној кривици.

Повеља о дужностима новинара (Италија)

– Кад извештава о некој истрази или судском поступку, новинар мора увек да има на уму да је свака оптужена особа невина док се не изрекне коначна пресуда, и не сме да конструише информације тако да окриви особе којима још није изречена пресуда у кривичном поступку.
– Новинар не сме да објави слике које намерно приказују као кривце особе којима није изречена пресуда у судском поступку. Ако је оптужено лице под истрагом ослобођено, новинар увек треба да истакне ту чињеницу на одговарајући начин и да исправи претходно објављене податке.
– Новинар мора да буде крајње опрезан кад објављује имена и слике особа окривљених за лакша кривична дела или осуђених на најблаже казне, осим када је то оправдано јавним интересом.

Новинарски кодекс (Немачка)

– Извештавање о истражним, судским и другим процедуралним поступцима мора да буде лишено предрасуда. Пре почетка и током судског поступка, у насловима и коментарима треба избегавати једностраност и преурањене закључке. Без озбиљних и оправданих разлога осумњичени не сме да буде проглашен кривим пре коначне судске пресуде. О одлукама суда не треба извештавати пре доношења правноснажне пресуде.
– Упутство: …У правној држави циљ извештавања из судова не сме да буде додатна казна друштва над окривљеним уз помоћ медијског линча. Зато у извештајима мора да постоји јасна разлика између сумње и доказане кривице… Критика и коментари о кривичном поступку морају да буду јасно разграничени од извештавања о самом процесу.

ПРАВИЛНИЦИ О СТАНДАРДИМА АНОНИМИЗАЦИЈЕ ПОДАТАКА У СУДСКИМ ОДЛУКАМА

Неки судови су усвојили интерне акте а неки нису, при чему су правила анонимизације података у судским одлукама неусаглашена. Садржај усвојених интерних аката разликује се како у називу тако и у садржају и врсти података које треба анонимизовати. Тако, постоји широк распон праксе, те је неопходно на систематски начин уредити ову област у читавој судској мрежи на јединствен начин. То, међутим, не искључује, већ напротив значи да свакој судској одлуци треба приступити контекстуално сагледавајући њене специфичности, како у зависности од врсте предмета, тако и у зависности од конкретне информације која се тражи. Тек након те процене потребно је одабрати пригодан метод анонимизације, као и одговарајуће технике и поступке.

Анализом правног оквира датог кроз подзаконска акта, као и довођењем у везу истих са међународним правним стандардима и актима, Уставом РС и законима који регулишу ову материју изводи се закључак да не само да је право, већ и дужност

судија да активно сарађују са медијима, да изражавају свој став о правним и другим питањима као питањима од јавног интереса и то искључиво са стручног аспекта, уз ограничење да у свакој ситуацији морају да очувају своју непристрасност, као и да улију поверење онима којима суде. Са друге стране, иако су судије „јавне личности", постоји граница до које се може критиковати њихов рад.

РАЗЛИЧИТИ ПОГЛЕДИ СУДОВА И МЕДИЈА НА МЕДИЈСКУ ВЕСТ – АНАЛИЗА САОПШТЕЊА СУДОВА

Јаз између медија и правосуђа сувише је широк да би се игнорисао. Тај јаз испуњен је узајамним неповерењем и предрасудама, а његове последице често се појављују у форми непотпуних и/или нетачних новинарских прилога и текстова.

Колико је широк тај јаз најбоље илуструју подаци до којих је дошло Друштво судија Србије када је 2017. године испитивало ставове својих колега. Чак 79% испитаних судија је навело да новинари немају довољно знања о поступцима и да не покушавају да га стекну. Последично, 66% испитаника није могло да се сложи са тврдњом да је извештавање о судским поступцима објективно. То не би представљало значајан проблем да скоро сви испитаници (96%) нису у истом истраживању одбили да се сложе са тврдњом да медијско извештавање не представља никакав притисак на судије. Слична истраживања на другој страни не постоје, али и без квантификованих података, са великом дозом сигурности може да се тврди да новинари сматрају да су судови затворени за двосмерну комуникацију, да су судије недоступне, а да су поступци у појединим деловима нејасни.

У таквим условима реципрочног неповерења и одсуства разумевања правила професије друге стране, неминовно долази до шумова у комуникацији. Како ови шумови стварају нејасноће, а нејасноће су плодно тле за настанак грешака у информиса-

њу јавности, нужно је разматрати начине на које може да се побољша комуникација између судова и медија. Иако се ништа не може приговорити ставу судија да је едукација новинара нужна како би они могли компетентније да прате судске поступке, исто тако се мора признати да и судије могу доста тога да учине како би се постигло оно што би свима требало да буде основни циљ - објективно, тачно и правовремено информисање јавности. Један од једноставнијих начина да се то учини је путем саопштења за медије.

Саопштења за медије омогућавају судовима да на формалан начин представе јавности информације о свом раду. Најчешће их пише особа која је у конкретном суду задужена за комуникацију са јавношћу и шаље директно на адресе медијских кућа. И док аутор саопштења у његовом састављању има пуну аутономију, то никако не значи да ту аутономију задржава једном када саопштење стигне у редакције. Саопштења могу да се објаве у скраћеном облику (понекад и у свега реченици, две), могу из ње да се извуку најважнији делови (по оцени новинара или уредника), може да послужи као једна од страна у тексту у којем постоји више сукобљених ставова, може да буде повод за текст на који реагују други саговорници…

Ови, и низ других начина на који саопштења могу да се користе, зависе, као и већина других ствари у новинарству, од конкретне ситуације. Другим речима, не постоји скуп правила која би аутор требало да испуни како би осигурао да ће његово саопштење неизмењено бити и објављено. Међутим, постоје неке смернице које би повећале шансу да се тако нешто деси.

Новинари прерађују саопштења онда када она не одговарају њиховим потребама. Када су сувише дугачка, они их скраћују. Када су сувише компликована, они их прерађују, поједностављују и „преводе“ на језик разумљив просечном читаоцу/гледаоцу/слушаоцу. Стога, аутор има најбоље шансе да његово саопштење у неизмењеном облику буде објављено, уколико оно својом формом подсећа на новинарски текст. На овај начин, аутор саопштења (најчешће се ради о судијским помоћницима,

а у неким случајевима и самим судијама) умањује могућност да „правно неуки“ новинар интервенише у жељи да појасни одређене делове и направи грешку.

Најчешћа грешка коју аутори саопштења праве је што „правнички језик“ не прилагођавају новинарском језику. Кључна разлика између два „стила“ је публика за коју пишу. Судије (правници генерално) пишу за „публику“ коју професионална обавеза или лични интерес приморава да читају оно што напишу. Судске акте углавном читају адвокати, странке у поступку, тужиоци или други правници. То што је, примера ради, изрека пресуде лоше написана, њих неће одвратити од њеног читања, већ ће и даље бити заинтересовани за њен садржај. С друге стране, публика медија функционише по потпуно другачијим принципима. Новинари морају да се „боре“ за сваког читаоца или гледаоца. Тај такмичарски принцип у новинарству никада није био израженији него данас када је обиље информација само на клик далеко. Чињеница да се публика може изгубити у сваком тренутку је пресудно утицала на начин на који се информације у медијима презентују.

Поред тога што публику суда „занима“ материја о којој је реч, подједнако битно, у контексту стила, је и то што судије пишу за људе који разумеју језик којим се пише. Правнички језик је веома специфичан, а лако је проходан готово искључиво људима који су завршили правни факултет. Како правничка документа најчешће читају они који владају том терминологијом, аутор нема потребе за подилажењем најмањем заједничком именитељу. Новинар, међутим, мора да пише језиком који може свако ко је елементарно писмен да разуме. Неразумљиви текстови се не читају. Из тог разлога се новинар који прати правосуђе често налази у ситуацији да „преводи“ правнички језик на онај који је приступачан просечном читаоцу.

Такође, значајна разлика у стиловима проистиче из тога што судија одлично познаје материју о којој пише. И поред тога што је оптерећеност судија један од озбиљнијих проблема у правосуђу, они и даље имају неупоредиво више времена од новинара

да се баве једним случајем. Није редак случај да новинар (ово је посебно приметно у новинским агенцијама, дневној штампи и електронским медијима) има свега неколико сати, па и мање, да се припреми за праћење судског поступка. Још један фактор је простор, односно време у електронским медијима. То колико простора или времена ће добити нека прича зависи од великог броја фактора. Када је реч о штампаним медијима, неке од непознатих у тој једначини су број огласа тог дана, квалитет и квантитет конкурентских прича, колики значај редакција придаје баш тој теми… Све ове околности обликовале су стил којим пишу правници са једне и новинари са друге стране. Та два стила су понекад толико различита да може да се говори и о два језика. Управо то је случај у наредних неколико примера.

Разлике између публике медија и „публике“ судова

- Судије пишу за „публику“ која жели (или мора) да прочита то што они напишу (браниоци, пуномоћници, тужиоци, судије у вишем степену…);
- Судије пишу за публику која разуме материју о којој се ради;
- Судија има одлично познавање материје о којој пише;
- Судија има времена и простора;
- Новинари полазе од тога да њихова публика не жели да прочита то што се напише, због чега морају да „лове“ читаоце/ гледаоце/слушаоце;
- Новинари полазе од тога да публика не познаје тематику о којој је реч;
- Новинар који се бави дневним новинарством у најбољем случају има неколико сати да се упозна са темом о којој пише;
- Новинар најчешће нема ни времена ни простора.

Пример 1

Саопшење Вишег суда у Београду поводом пресуде оптуженима за побуну „црвених беретки“:

„Виши суд у Београду – Посебно одељење (за организовани криминал) је дана 13. јула 2018. године, донео и јавно објавио пресуду којом су оптужени МИЛОРАД УЛЕМЕК, оптужени ЗВЕЗДАН ЈОВАНОВИЋ, оптужени ВЕСЕЛИН ЛЕЧИЋ, оптужени МИЋО ПЕТРАКОВИЋ, оптужени ДРАГОСЛАВ КРСМАНОВИЋ, оптужени ДРАГИША РАДИЋ и оптужени ВЛАДИМИР ПОТИЋ, на основу члана 423. тачка 2. ЗКП, ОСЛОБАЂЕНИ ОД ОПТУЖБЕ да су извршили и то оптужени Милорад Улемек извршио кривично дело оружана побуна из члана 124. став 2. у вези става 1. Кривичног закона СРЈ, а оптужени Звездан Јовановић, Веселин Лечић, Мићо Петраковић, Драгослав Крсмановић, Драгиша Радић и Владимир Потић извршили кривично дело оружана побуна из члана 124. став 1. Кривичног закона СРЈ у саизвршилаштву у вези члана 22. Кривичног закона СРЈ. На основу члана 265. ЗКП, трошкови кривичног поступка падају на терет буџетских средстава суда. Против ове пресуде јавни тужилац може изјавити жалбу Апелационом суду у Београду“

Прочистити језик

Оно што у први план избија када се чита ово саопштење је стил којим је писано. У суштини, ради се о преписивању дела пресуде, без икаквог видљивог напора да се оно прилагоди медијима. Најпре, у овом саопштењу је требало прочистити језик. Порука која се шаље путем саопштења упућена је широј јавности. Како највећи део јавности нема завршен правни факултет, податак да је нека пресуда донета на основу „члана 423. тачка 2. ЗКП“ за њих нема апсолутно никакво значење. Напротив, таква формулација има супротан ефекат – одбиће публику од читања. Много боље би звучала формулација да су оптужени ослобођени кривице због тога што није доказано да су починили кри-

вично дело. А притом та формулација уопште не би била нетачна, пошто управо то пише у члану 423. тачки 2. Закона о кривичном поступку.

Обрнута пирамида

Везано за овај први пример, битно је и напоменути да је једно од базичних правила новинарства „обрнута пирамида". То практично значи да се саопштења „секу" одоздо, због чега најважније информације треба ставити у врх саопштења. У конкретном Примеру 1, информација да су оптужени заправо ослобођени оптужби (што је далеко најважнији податак) долази тек у петом реду текста. Саопштење писано на овај начин оставља опасност да њен најважнији део не буде објављен.

Колико се ово саопштење разликује од медијске верзије набоље показује извештај агенције Бета са истог догађаја. „Специјални суд у Београду ослободио је бивше припаднике Јединице за специјалне операције (ЈСО) оптужби за организовање оружане побуне 2001. године. Суд је једногласно донео одлуку којом су ослобођени некадашњи командант ЈСО Милорад Улемек Легија који није присуствовао изрицању пресуде, бивши командант Звездан Јовановић, Веселин Лечић, Драгиша Радић, Владимир Потић, Драгослав Крсмановић и Мића Петраковић. Председавајући судског већа Драгомир Герасимовић је рекао да је ослобађајућа пресуда донета после детаљног увида у материјалне доказе и исказе сведока на основу којих је закључено да није реч о побуни, већ о протесту".

Пример 2

Саопштење Вишег суда у Београду поводом одређивања притвора Зорану Марјановићу:

„Кривично ванпретресно веће је данас, након већања и гласања, поступајући по примедбама Апелационог суда у Београду, донело решење којим према окривљеном Зорану Марјановићу

продужен притвор до 30 дана, због начина и тежине последица извршења кривичног дела за које је прописана казна затвора преко десет година, који су у конкретном случају, довели до узнемирења јавности које може угрозити несметано и правично вођење кривичног поступка. Против овог решења дозвољена је жалба Апелационом суду у Београду, а преко овог суда, у року од 3 дана од дана пријема писменог отправка истог".

Саопштење није правни документ

У овом примеру, а ради се о случају који је добио убедљиво највише медијске пажње у претходном периоду, има и позитивних и негативних аспеката. Добро је што се у саопштењу налази образложење одлуке коју суд доноси. На тај начин се лимитира простор за спекулације о мотивима суда, којих је у овом случају било превише. Оно што би аутор саопштења морао да има на уму је да саопштење није правни документ и да оно не може да буде оборено у другом степену. Оно мора да буде прецизно, истинито, целокупно, али и прилагођено публици којој се шаље. У случају саопштења, то су медији и посредством њих – грађани. Из тог разлога, податак из Примера 2 у којем се наводи да странке имају рок од 3 дана од дана пријема писменог отправка да поднесу жалбу није од значаја. За јавност је значајна информација да постоји право жалбе на одређену одлуку, али то да ли је рок три или 15 дана је за ширу публику потпуно ирелевантно. Новинари Н1 су све вишкове овог саопштења избацили из своје вести. „Виши суд у Београду је саопштио да је Кривично ванпретресно веће, поступајући по примедбама Апелационог суда у Београду, донело решење којим је окривљеном Зорану Марјановићу продужен притвор до 30 дана. Како је образложено, притвор је продужен „због начина и тежине последица извршења кривичног дела за које је прописана казна затвора преко десет година, који су у конкретном случају, довели до узнемирења јавности које може угрозити несметано и правично вођење кривичног поступка"."

Пример 3

Саопштење Вишег суда у Нишу поводом осуђујуће пресуде за покушај убиства:

„У Вишем суду у Нишу дана 15.01.2018. године донета је и јавно објављена пресуда у кривичном поступку К.бр. 109/12 којом су опт. Марко С. и опт. Душан К. оглашени кривим због извршења кривичног дела тешко убиство у покушају као саизвршиоци из чл. **114.** ст**. 1.** тач**. 11. Кривичног законика** у вези чл. **30 и 33.** Кривичног законика и осуђени на казне затвора у трајању од по 15 **(петнаест)** година које да издрже по правноснажности пресуде, у коју се опт. Марку С. урачунава време проведено у притвору, а опт. Душану К. време проведено у притвору и време трајања мере забране напуштања стана, док су опт. Александар М, опт. Милош М. и опт. Марко М. на основу чл. **423. ст.1.тач.2.** Законика о кривичном поступку ослобођени од оптужбе да су учинили кривично дело тешко убиство у покушају као саизвршиоци из чл. **114.** ст**. 1.** тач**. 11. КЗ у вези чл. 30 и чл. 33. КЗ**, јер није доказано да су оптужени учинили кривично дело за које су оптужени. Истом пресудом према оптуженима Марку С, Душану К, Александру М, Милошу М. и Марку М. на основу чл. **422.ст.1.тач.1.** Законика о кривичном поступку одбијена је оптужба да су извршили кривично дело недозвољено држање ватреног оружја из чл. **348.** ст**. 1. Кривичног законика**".

Мање је више

Мање је више – једно је од основних правила новинарства. Све што може да се каже у пет реченица, уз мало труда вероватно да може и у три. Аутори би ово требало да имају на уму приликом писања саопштења. Наведени пример је пун „вишка" који се лако може одстранити. За очекивати је да је донета пресуда и јавно објављена, јасно је да је убиство кривично дело, неторна је чињеница да се затворска казна издржава након правноснажности пресуде… Сви подебљани подаци су сувишни, оптерећују текст и стварају „шумове" у комуникацији.

Пример 4

Саопштење Вишег суда у Новом Саду о осуђујућој пресуди за убиство:

„Кривично веће овог суда, након већања и гласања, донело је дана 19.10.2016. године, а председник већа је дана 21.10.2016. године и јавно објавио, првостепену пресуду којом је окривљени СКИВЈАНИ МИХАЉ оглашен кривим за извршење кривичног дела убиство из чл. 113. КЗ које му је оптужницом Вишег јавног тужилаштва у Новом Саду стављено на терет, па га је суд применом одредби Кривичног законика осудио на казну затвора у трајању од 15 (петнаест) година, која представља и највиши могућу казну у конкретном случају, будући да је одредбама чл. 113. Кривичног Законика које регулишу кривично дело убиство прописано да ће се ко другог лиши живота, казнити затвором од пет до петнаест година.“

Сажетак судских поступака

Ово саопштење, иако има слабости попут претходних примера, садржи и једну одличну карактеристику. Наиме, аутор саопштења изричито наводи да је казна затвора од 15 година максимална за то кривично дело, чиме се ограђује од евентуалних медијских критика због благе казнене политике. Додатно, приликом писања саопштења треба поћи од претпоставке да особа која га чита нема никаквог предзнања о поступку о коме је реч. Стога, корисно је у свега неколико реченица напоменути о ком судском поступку се ради. Ово је посебно значајно за саопштења која се пишу након пресуда, где би кратко образложење одлуке у значајној мери смањило могућност грешке и њеног погрешног тумачења.

Преузимање контроле

Ефикасан начин да аутори „преузму контролу“ над изгледом новинарског извештаја је да пошаљу саопштења која својом формом и садржајем већ личе на новинарски текст. Новинари

ће мењати само оно што морају да мењају. Уколико пред собом имају саопштење у којем је у прве две реченице одговорено на „5 *W*“ (КО, ШТА, ГДЕ, КАДА и КАКО) велике су шансе да ће то саопштење у готово неизмењеном облику пронаћи свој пут до коначног текста/прилога.

ОДНОС СУДОВА И МЕДИЈА

Перцепција судија

Друштво судија Србије је у оквиру пројекта „Јачање независности и интегритета судија у Србији“ у сарадњи са Центром за слободне изборе и демократију (ЦеСИД), уз подршку Високог савета судства и Амбасаде Краљевине Холандије у Србији, спровело истраживање о ставовима судија о стању у судству у Србији (публикација је доступна на сајту Друштва судија Србије).

Истраживање је спроведено у 2016. години на репрезентативном узорку од 1585 судија у судовима опште и посебне надлежности и Врховном касационом суду. Резултати истраживања у делу који се односио на извештавање медија о судским поступцима и обавештавању јавности о раду судова су показали да:

- **2/3** судија сматра да извештавање није објективно;
- **4/5** судија сматра да новинари немају довољно знања о поступцима, а **89%** судија сматра да их је потребно едуковати;
- **96%** судија сматра да извештавање представља притисак на судије;
- **42%** судија сматра да осећај притиска зависи од начина извештавања;
- **51%** судија подржава обраћање судија јавности у циљу заштите независности судства;
- **84%** судија сматра да се не треба обраћати јавности у погледу предмета у којима судије поступају;
- **39%** судија сматра да је комуникација са медијима недовољна;

– **49%** судија је задовољно извештавањем портпарола судова.

Перцепција новинара

Препреке у комуникацији између судова и новинара

Међусобно неповерење и страх – тако би се укратко могао описати однос судова и медија. Комуникација, која је деценијама, најблаже речено, лоша, не може се поправити и драстично изменити преко ноћи. Ипак, посао би требало да почне што пре и без превише компликовања.

Комуникација која се углавном своди на саопштења и одсуство личног контакта треба да постане прошлост. То је једини начин да се поправи пољуљано поверење и да се у периоду од наредних неколико година поставе темељи за далеко бољу и конструктивнију комуникацију.

Новинари и портпароли судова у свом раду наилазе на читав низ конкретних проблема у комуникацији који пресудно утичу на финални исход извештавања:

– Површна комуникација новинара са портпаролима
– Затвореност судија према новинарима
– Страх судија од медија
– Неразумевање обавеза новинара од стране судија
– „Незаинтересованост“ судија за текућа дешавања.

Улога портпарола је да буде спона између суда и медија, да пласира информације од значаја, али и да одговори на легитимне новинарске захтеве. Веома често портпароли служе само да проследе штуре, широј јавности потпуно неразумљиве информације, без објашњења њихове суштине или истицања значајних елемената. Новинари веома тешко долазе до допунских информација, које се односе на разјашњење одређених процесних радњи, и тока одређеног процеса. Најчешћи „изговори“ су да судија нема обавезу да објашњава и оправдава своје поступке или да се давањем одређених информација улази у домен кршења закона, иако се захтеване информације веома често односе на покушај новинара да разумеју одређену процесну радњу

или догађај у судници. Портпароли, јасно је, не могу да „натерају“ судију да пружи такву врсту информација, па је неопходно да судије разумеју потребу новинара да до одређене информације или појашњења дођу.

Међутим, портпарол углавном не присуствује рочиштима, па од судије добија информације о његовом току. Због тога је и њима често веома тешко да неколико пута ступају у контакт са судијом, како би новинарима пружили додатне информације, поготово оне које евентуално „збуњују“ новинаре. Из тог разлога би, гледано из угла новинара, било корисније омогућити директну комуникацију новинара са судијама, како би се уштедело време обе стране, али и делотворније разјасниле све недоумице у вези са конкретним судским процесом или изведеним радњама, када би то било могуће, барем у одређеним ситуацијама. Наиме, медији се према суду често односе као према институцији која жели да сакрије одређене информације, а судови медије виде као потенцијални проблем који ће угрозити сам судски процес или нарушити интегритет самог судије.

Због тога би директан контакт судије и новинара био најважнија карика у успостављању међусобног поверења. Међутим, право судија на слободно изражавање је ограничено обавезом очувања њихове непристрасности, јер судије морају да уливају поверење онима којима суде.

Зато се судије ретко лично оглашавају у медијима. Када то и чине, пружају информације као чланови струковних удружења, а не као судије појединци. Изјаве које дају односе се на општа правна питања, док се у конкретан судски процес готово никада не залази. Али присуство судије у медијима, чак и на такав начин, показало се као продуктивно, јер и новинари, а на крају и јавност, стичу одређени ниво поверења у њега, као и јаснију слику о функционисању правосуђа. Када би се такав приступ применио и код конкретних судских процеса, очекивано је да би дао сличне резултате. Чак и када новинари или јавност не би благонаклоно гледали на одређено објашњење, постигао би се сличан ефекат, јер би се елиминисао кључан „разлог“ за нега-

тивну перцепцију јавности, а то је да се судија „крије“ јер одбија јавни наступ или давање додатних информација. То се често тумачи као „закулисна радња“ и унапред се ствара негативан однос према процесу или особама о којима се у конкретном случају ради и сумња у правну утемељеност судских одлука, па и изречених пресуда. Због тога би појављивање судије у јавности неминовно допринело јачању његовог угледа, поверења у одлуке које доноси, као и угледа правосуђа у целини.

Судије избегавају контакте са новинарима јер осећају страх или нелагоду, најчешће поучени искуством неких од судија који се јавно истичу, а који трпе притиске због свог рада или јавног иступања. Нису само честе кампање у таблоидима разлог за то, већ и политички притисци или претње по безбедност којима су такви појединци повремено изложени. Међутим, до такве ситуације се не мора стићи искључиво иступањем у медијима, већ често и избегавањем истих, чиме се медијима оставља пуна слобода у интерпретирању чињеница онако како их они разумеју или им је потребно.

Такође, уколико су судије већ изложене било каквим врстама притисака или напада који их спречавају да професионално обављају свој посао или на њих утичу приватно услед обављања свог посла, у медијима могу да пронађу и савезнике, пласирајући тачне информације и на тај начин негирајући спекулације. Чак уколико се оне и појаве, њихов негативан ефекат је мањи самим тим што се „чује“ и друга страна.

Уколико нелагода или страх од медија постоје, неопходно их је превазићи, јер коначан исход увек може бити позитивнији уколико комуникација постоји, него уколико је нема.

Портпарол у таквим ситуацијама може одиграти важну улогу посредника између судије и медија. Уколико судија нема искуства у медијским наступима или контактима са новинарима, може захтевати да током разговора са новинаром буде присутан и портпарол, како би му евентуално помогао саветом или разјаснио новинарска питања, која често умеју да буду непрецизна и самим тим за судије збуњујућа. Иако судија познаје за-

кон и зна до које мере сме да иде приликом пружања информација медијима, присуство портпарола и његово „каналисање“ разговора може бити корисно за успешну комуникацију.

Улога судија и портпарола

Део судија, међутим, склон је томе да портпароле користи и као неку врсту „бране“ у комуникацији, одбијајући да одговори на новинарска питања или перципирајући његову улогу као особе чији је искључиви посао да комуницира са медијима уместо њих. Међутим, улога портпарола је много више, а то је и да омогући да јавност благовремено добије све релевантне, тачне и прецизне информације, што често није могуће без директног учешћа судије у томе.

Било да је комуникација између судије и новинара директна или уз посредовање или присуство портпарола, она је неопходна и непродуктивно је одбијати је. Као што је већ речено, на тај начин се губи поверење у односу са новинарима, а у јавности се подгревају сумње у постојање „закулисних радњи“ и законитост судских одлука.

Чест изговор под којим судија одбија комуникацију са новинарима или под којим портпароли не пружају тражена објашњења је да коментарисање суђења није дозвољено, али се тај „изговор“ користи и у ситуацијама у којима за то нема никаквог оправдања. Можда се и намерно пренебрегава да „коментарисање“ и „пружање информација“ или „објашњавање контекста одређене процесне радње“ нису исти појмови, мада се често сврставају у исти кош услед широких тумачења којима су судије склоне да приступе.

Такође, судије сматрају да још увек не постоји правни основ који би им омогућавао да слободно говоре о фазама и радњама у поступку.

Препреку таквој врсти комуникације са новинарима представља и негативно искуство судије Владимира Вучинића који се, у недостатку одговарајуће реакције овлашћеног лица, сам обратио јавности путем медија и дао објашњење о законитости

свог поступања као судије у предмету за који је јавност била заинтересована, а против кога је тим поводом покренут дисциплински поступак. Од тада се као споро наметнуло питање да ли судија, у недостатку одговарајуће реакције председника суда или портпарола, има право и обавезу да се сам путем медија обрати јавности са циљем заштите ауторитета судства и одбране његове непристрасности и независности.

Поред тога што се у јавности изостанком реакције не гради позитиван имиџ судије и правосуђа у целини, одсуство судија у медијима, нарочито када изостане реакција овлашћених лица и институција као што је Високи савет судства, указује и на њихову „незаинтересованост" за текућа дешавања. Судије сматрају да је оглашавање преко портпарола довољно за контакте са новинарима када су у питању конкретни судски процеси, а да су јавни иступи представника струковних удружења довољни да пруже увид јавности о ставовима свих судија и да стога није потребно њихово иступање у јавности.

Међутим, активна улога у друштвеном животу судије би, поред јачања угледа судства, имала и шири значај, а то је едукација грађана о разним аспектима живота; од права које грађани поседују, до јачања свести о одређеним правосудним питањима која су од виталног значаја, а за које шира јавност уобичајено показује веома мало или никакво интересовање. На тај начин остварује се и шира улога судије у друштвеним збивањима, која му, као интелектуалцу, припада и која се од њега самим тим и очекује. Са друге стране, јача и утицај који судија остварује на друштво, а посредно и на свој судијски положај и положај правосуђа у целини. И то може да допринесе да његове судијске одлуке, ако се и нађу под лупом јавности или ударом интересних група, буду теже за неосновано нападање и манипулацију, јер постоји унапред одређен углед и утицај који конкретни судија има и који тада није једноставно пољуљати.

У прилог овој тврдњи управо говори искуство новинара са репрезентативним струковним удружењем и њиховим портпаролима, судијама које говоре у име тог струковног удржења, пре

свега Драганом Бољевић и Омером Хациомеровићем, чије је иступање у медијима отколонило многе недоумице и новинара и грађана и који су пример добре праксе јер су, са једне стране, допринели потпуном и правовременом информисању грађана, а са друге стране позитивном односу судства и медија.

Иницијатива судија и портпарола

Из свега наведеног намеће се закључак да је потребно ојачати и интензивирати комуникацију портапрола и судија са новинарима. Садашње препреке могуће је превазићи писањем неке врсте кратких „дневних извештаја" о рочиштима за које постоји посебно интересовање јавности. То може бити посебно важно и корисно када новинари не испрате конкретно суђење до самог краја, што је чест случај, због мањка времена који имају за израду својих извештаја.

Поред личних контаката, који се остварују најчешће слањем електронске поште, могућности за пласирање такве врсте информација пружају и интернет презентације судова. Мана највећег броја њих је недовољна ажурираност, а благовремена комуникација са јавношћу тим путем имала би значајну улогу у успостављању већег поверења.

Такође, велики број случајева у којима је пожељно да портпарол или судија иницирају контакт са новинарима, било да се ради о исправци новинског извештаја, пружању додатних информација које новинарима који нису правници могу бити тешке за правилно разумевање или лако могу бити предмет манипулација, давању информација о одређеним случајевима чији ток или епилог могу позитивно утицати на углед целе институције, или о темама од општег значаја за правосуђе или друштво у целини.

Комуникација са новинарима може се остварити, не само слањем званичних обавештења и информација или директним контактима судија и портпарола са новинарима, него и кроз организацију неке врсте отвореног дана за медије. На тај начин, не само да би информација могла да буде пласирана већем броју

медија одједном путем директног контакта са портпаролом, судијом или председником суда, у зависности од показаног интересовања медија за одређене теме и процене портпарола, већ би се код већег броја медија могле иницирати теме од значаја за судије, суд, судство или друштво у целини.

Улога судија у друштву

Дакле, обавештавање јавности не би требало да се своди само на саопштавање чињеница са конкретних суђења, већ и на иницирање тема од јавног значаја и указивање на друштвене аномалије које залазе у домен правних питања.

Контакти судија са новинарима и јавна иступања судија о темама од јавног значаја могу бити од кључног значаја и на дужи рок, посебно кроз боље разумевање функционисања две стране. Судије би добиле увид у начине на који новинари и медији функционишу и комуницирају и поседовањем јасније слике о томе лакше би створиле бољи међусобни однос, истовремено повећавајући сопствено знање о начину комуникације са медијима и унапређујући своје вештине, пре свега оне комуникационе.

Отвореност судија по питању пружања додатних информација о одређеним судским процесима не само да може да утиче на умањење негативне перцепције јавности, али и новинара, како о конкретном процесу, тако и о самом судији или правосуђу у целини, него и јача позицију судије у друштву, а самим тим повећава углед правосуђа у целини. То је посебно изражено када се ради о темама од ширег друштвеног значаја. Сама чињеница да је судија релевантан саговорник за одређену тему може само позитивно да утиче на перцепцију грађана који прате медије. На такав начин судије не стварају само „лепшу слику“ о себи, већ и јачају свој углед, друштвени положај и значај. Круг се затвара тиме што јачањем поверења у судију, неминовно јача поверење и у његове судске одлуке, чиме су оне лакше одбрањиве, чак и у случају нежељене негативне медијске кампање.

Суочена и са сензационалистичким извештавањем или медијском хајком, отвореност судија према новинарима умањује

негативан призвук који то може да има на њих и њихове одлуке, чиме посредно утиче чак и на смањење сензационализма у медијима.

Да би дошло до боље међусобне комуникације неопходно је да судије буду свесније своје улоге**,** не само у судском процесу у коме учествују или га воде, већ и по питању одговорности коју имају према друштву у целини, а коју су преузели прихватајући се те функције. Јер пружање информација од јавног значаја не сме да зависи само од личног става судије, то је истовремено и његова обавеза према друштву.

Да би се поједини циљеви остварили потребно је иницирати измене појединих прописа (Закона о уређењу судова и Судског пословника).

Тек када се испуне сви ти услови, може се очекивати да комуникација између судова и медија буде боља, што као крајњи исход има јачање поверења јавности, не само у конкретног судију или у правосуђе, већ у институције уопште.

ЗАКЉУЧЦИ

Судови би требало да имају проактивну улогу у односу на јавност, а не да дају информације искључиво на захтев медија, и то како о поступцима који су од интереса за јавност, тако и о свом раду. На тај начин би допринели подизању свести јавности о функционисању судског система, а што би омогућило да јавност правилно сагледа и процени њихов рад.

Носиоци правосудних функција морају знати да је функција коју обављају, као функција власти, јавна, као и чињеницу да јавност, уз законом уско прописане изузетке, има право да зна и да буде обавештена о поступцима пред правосудним органима. Изузеци у којима је јавност искључена нису одређени у циљу заштите правосудних функционера, већ најрањивијих категорија учесника у поступку и тачно одређених јавних, општих интереса.

Неопходно је да судије буду свесне своје улоге, не само у судском процесу, већ и у друштву као целини, а коју улогу су преузели прихватајући се те функције. Пружање информација од јавног значаја не зависи од личног става судије, то је његова обавеза према друштву.

Обавештавање јавности не би требало да се своди само на саопштавање чињеница са конкретних суђења (преко овлашћених лица), већ и на иницирање тема од јавног значаја и указивање на друштвене аномалије које залазе у домен правних питања.

Судије сматрају да још увек не постоји правни основ који би им омогућавао да слободно говоре о фазама и радњама у поступку и да је оглашавање портпарола довољно за контакте са новинарима када су у питању конкретни судски поступци, а да су јавни иступи представника репрезентативних струковних удружења довољни да пруже увид јавности о ставовима свих судија.

Контакти судија и портпарола са новинарима и јавна иступања судија о темама од јавног значаја могу бити од кључног

значаја на дужи рок, посебно кроз боље разумевање функционисања две стране. Судије и портпароли би добили увид у начин на који новинари и медији функционишу и комуницирају, а поседовањем јасније слике о томе лакше би створили бољи међусобни однос, истовремено повећавајући сопствено знање о начину комуникације са медијима и унапређујући своје вештине, пре свега оне комуникационе.

Са друге стране, сарадња судија са портпаролима судова кључна је за уобличавање потпуне, прецизне, истините, али и јасне и правовремене информације о поступку за који јавност може бити заинтересована или је већ показала интересовање.

Медијске манипулације је у великој мери могуће избећи или чак спречити пружањем детаљнијих информација и образложења о одређеном процесу, без залажења у коментарисање или образлагање судских одлука. Иако је приметна промена у односу портпарола са новинарима, морали би се уложити додатни напори на успостављању или јачању међусобног поверења, без обзира на то што је такав процес, по својој природи, двосмеран.

Свест новинара, као посленика јавне речи, да је суд најрањивија грана власти у демократском систему у земљама младе или рестауриране демократије битна је за очување ауторитета, независности и непристрасности суда, као прворазредне институције у заштити, очувању и остваривању права и слобода грађана и решавања спорова о праву. Потребно је наћи праву меру између слободе изражавања и права на приватност.

ПРЕПОРУКЕ

Редовни сусрети представника судова и медија повољно би утицали на изградњу поверења. Новинари би знали коме да се обрате, а представници суда би знали коме да пласирају и поверу неку информацију од значаја. У том смислу требало би формирати посебна тела у оквиру суда у чији састав би улазили председници судова, судије, портпароли и новинари који би радили на јачању капацитета и судова и медија.

Пожељно је да портпарол или судија иницирају контакт са новинарима, било да се ради о исправци новинског извештаја, пружању додатних информација које новинарима који нису правници могу бити тешке за правилно разумевање или лако могу бити предмет манипулација, давању информација о одређеним случајевима чији ток или епилог могу позитивно утицати на углед целе институције, или о темама од општег значаја за правосуђе или друштво у целини.

Комуникација са новинарима може се остварити, не само слањем званичних обавештења и информација или директним контактима судија и портпарола са новинарима, него и кроз организацију неке врсте отвореног дана за медије. На тај начин, не само да би информација могла да буде пласирана већем броју медија одједном путем директног контакта са портпаролом, судијом или председником суда, у зависности од показаног интересовања медија за одређене теме и процене портпарола, већ би се код већег броја медија могле иницирати теме од значаја за судије, суд, судство или друштво у целини.

У актуелном тренутку потребно је ојачати и интензивирати комуникацију портапрола и судија са новинарима кроз писање неке врсте кратких **„дневних извештаја“** о рочиштима за које постоји посебно интересовање јавности. То може бити посебно важно и корисно када новинари не испрате конкретно суђење до самог краја, што је чест случај, због мањка времена који имају за израду својих извештаја. Иначе, то је пример добре праксе који постоји у Европском суду за људска права у Стразбуру.

Ефикасан начин да аутори „преузму контролу“ над изгледом новинарског извештаја је да пошаљу саопштења која својом формом и садржајем већ личе на новинарски текст. Новинари ће мењати само оно што морају да мењају. Уколико пред собом имају саопштење у којем је у прве две реченице одговорено на „*5 W*“ (КО, ШТА, ГДЕ, КАДА и КАКО) велике су шансе да ће то саопштење у готово неизмењеном облику пронаћи свој пут до коначног текста/прилога.

Поред личних контаката, који се остварују најчешће слањем електронске поште, могућности за пласирање информација пружају и интернет презентације судова. Мана највећег броја њих је недовољна ажурираност, а благовремена комуникација са јавношћу има значајну улогу у успостављању већег поверења. Стога би требало вршити дневно ажурирање интернет страница судова. Интернет презентације морају да пруже медијима битне и актуелне информације, као и податке о особама које могу да понуде додатне информације и појашњења. Рад судова требало би што је више могуће демистификовати. Портпароли би требало да буду спремни да новинарима омогуће не само најважније информације, већ и одговарајуће саговорнике у, за медије, разумном року.

Приближавању јавности начина рада судова и задужења унутар суда помогла би израда брошура и видео материјала који би на једноставан и прихватљив начин објаснили, на пример, како тече један судски процес и која су правила поступка у ком се он одвија, који је редослед радњи, које су кључне фазе процеса и како се долази до пресуде и окончања процеса.

Имајући у виду одговорност даваоца информација и потребу испуњења захтева за тачношћу и правовременошћу информисања јавности, неопходно је да се у сваком суду систематизује радно место портпарола.

Да би се поједини циљеви остварили потребно је иницирати измене појединих прописа, пре свега Закона о уређењу судова и Судског пословника у правцу омогућавања и самим судијама да могу заинтересованој јавности пружити основне податке о по-

ступцима које воде или су водили, без изношења личног става о правном или чињеничном питању или оцене доказа, а што би допринело бољем разумевању између делилаца правде и оних у чије име пресуде доносе, као и јачању поверења у правосуђе.

Обука новинара и судија о нормативном оквиру њихове сарадње нужна је у циљу бољег разумевања у процесу упознавања јавности са радом правосуђа, пре свега у интересу грађана, њиховог права на обавештеност са једне стране, али и заштите њихових личних права и слобода, као слобода појединца, са друге стране. Поред тога требало би израдити и одговарајућу комуникациону стратегију о односима судова и јавности, а у циљу отварања судова према грађанима.

Тек када се испуне сви ти услови, може се очекивати да комуникација између судова и медија буде боља, што као крајњи исход има јачање поверења јавности, не само у конкретног судију или у судство, већ у институције уопште.

SUTRA 21:20
SAMO NA TV PINK
KOCKAR I FUDBALSKI MENADŽER OJADIO BANKU, SAD SE VADI
Vratiću milion evra čim prodam fudbalere
Radomjić: Neće biti problema s Partizanom
Vujošević: Jači smo od Zvezde i besparice
POKLON KNUIGA
DAVID GUETTA · GRACE JONES · MARTIN GARRIX
FEVER RAY · LP · ZIGGY MARLEY
ADAM BEYER B2B IDA ENGBERG · ALICE MERTON
NINA KRAVIZ · RICHIE HAWTIN · SLAVES
ДНЕВНИК
NS SEME
ПОЛИТ
А сад, сви на куглање у Нови Бечеј
Политизирање неће донети закон о финансирању АПВ
Рак плућа оперише резом од три центиметра
Нећу да ћутим кад вређају Србију
Гориво опет исисава новце из новчаника
„ДНЕВНИК" НА ЛИЦУ МЕСТА:
НЕСРЕЋА НА ГРАДИЛИШТУ У НОВОМ САДУ
Радник погинуо после пада с вишеспратнице
За цвеће од сто